

אורות ישראל
מכללה אקדמית לחינוך
מייסודן של מכללות
מורשת יעקב ואורות ישראל

מאורות

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

גיליון 11 י"ג
תשע"א

חברת 327

ברכת כוהנים שלאחר ברכות התורה

לאחר ברכות התורה, אומרים מיד:
יברכך ה' וישמרך.
יאר ה' פניו אליך ויחנך.
ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום (במדבר ו, כד-כו)

כמו לאחר כל ברכת המצוות, שנטולטל מיד את הלולב או קוראים את המגילה, קל וחומר שלאחר ברכה זאת שהיא מדאורייתא צריכים לומר דברי תורה סמוך ומיד לאחריה. מדוע מתוך 584 הפסוקים שבתורה נוהגים דווקא בשלושת פסוקי "ברכת הכהנים" להיות ה"דבר-תורה" הקבוע?

אכן, המנהג אינו מוזכר בתלמוד, לא ברי"ף ולא ברא"ש, ואף ידוע שרש"י נהג באמירת דברים אחרים לאחר ברכות התורה.¹ הוא מובא לראשונה אצל סדר רב עמרם גאון,² ובסידור רבנו שלמה מגרמייזא בדור לפני רש"י,³ במחזור ויטרי,⁴ בתוספות,⁵ מהרש"ל,⁶ לקט יושף⁷ ועוד מראשוני אשכנז. מעיד הרמב"ם שבזמנו היו מנהגים שונים.

בכל יום חייב אדם לברך שלש ברכות אלו ואחר כך קורא מעט מדברי תורה ונהגו העם לקרוא "ברכת כהנים" ויש מקומות שקורין "צו את בני ישראל" ויש מקומות שקורין שתיהן וקורין פרקים או הלכות מן המשנה ומן הברייתות.⁸

עם כל זה, כבר בשלחן ערוך וכמעט אצל כל הפוסקים שלאחריו, מסוכסכ שנהגו (ויש אומרים: תקנו)⁹ לומר ברכת כוהנים מיד לאחר ברכות התורה גם בעדות ספרד,¹⁰ אפילו אם בידך בלילה שאינו זמן ברכת כוהנים.¹¹

יש שהציעו טעמים רעיוניים לבחירת ברכת כוהנים. ר"ד אבודרהם הציע למשל "להזכיר ברכתו של ישראל לפני התמידים",¹² אם התפילה היא במקום עבודת הקרבנות, אזי הגיוני שנוכח למען מי הולכים לעשות את העבודה. מוסיף ר"א מונק שבבית המקדש היו מברכים ברכת כוהנים סמוך לעבודה, ו"ישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשת החטאת והעלה והשלמים".¹³ הרעיון מתיישב היטב עם המנהג שהוזכר ברמב"ם שהיו שנהגו להזכיר יחד עם ברכת כוהנים את פסוקי העבודה ("צו את בני ישראל").

ר"ד אבודרהם מזכיר גם שכמו שקדתי יצחק נוהגים לומר גם ברכת כוהנים בין ברכות השחר ובין פסוקי דזמרה. לפיכך הגיוני שנוכח אותה בתור הפסוקים צריכים לאמרוס מיד לאחר ברכות התורה, לשרת שתי מטרות בבת אחת. מעניינים במיוחד דברי השליה שמסביר הפוך מהאחרים, שהעיקר הוא ברכת כוהנים, ורק מקדימים ואומרים ברכות התורה "שבביל שצריך לקרוא בברכת כהנים" (!) והוא אף מגלה

שם סודות גבוהים בפרשה זאת.¹⁴ ר"ש מגרמייזא מסביר את המנהג משום שיש בברכת כוהנים שישים אותיות, כנגד שישים מסכתות שאנו מברכים עליהן בברכות התורה.¹⁵ ר"ד סקלי, רב בצפון אפריקה מלפני כמאה שנה, מוצא הקבלות בין שלוש הברכות של ברכות התורה לכל ברכה מקבילה בברכת כוהנים.¹⁶ הצעה נוספת הועלה בסידורו של ר"ז יעבץ, אחד מגדולי ההיסטוריונים הדתיים, שהפסוקים הללו באים להזכיר שאותה מצוות תלמוד תורה שרק בירכנו עליה, מתפקד כ"ברכה חיים וחסד [...] לעולם", המתבטא בברכת כוהנים.¹⁷ כוונתו לומר בזה שתורת החיים שרכענו בירכנו עליה מביאה ברכה לעולם (כברכת כוהנים), והעיסוק בתורה אינו רק עיסוק אינטלקטואלי שחשוב מבחינה רוחנית, אלא אף משרה ברכה בעולם.

קשה להוכיח, אך ייתכן שהסיבה המקורית למנהג היא בעיקר טכנית. היות שהעלייה המניימלית בקריאת התורה, הנחשבת "חתיכה הראויה להתכבד" היא שלושה פסוקים,¹⁸ ייתכן שהיפשו את שלושת הפסוקים הקצרים ביותר שאנשים ידעו בעל פה.¹⁹ במיוחד כשקיימת מצווה מדאורייתא לברך, ויש אומרים שגם על ישראל להתברך בברכת כוהנים בכל יום,²⁰ הנוסח ידוע לכולם. נוסף על כך, יחד עם הקראת החזן לכוהנים מילה במילה,²¹ השמיעה הכפולה בכל יום עזרה אף היא להיכרות רחבה בצבור. הארכאולוגים יוסיפו להוכיח מהפסוק ה"עתיק" ביותר שמצאו בתכשיט מתקופת בית ראשון עם ברכת כוהנים, כסימן לפופולריות הפסוקים.²²

אמנם יש סדרה אחת של שלושה פסוקים שהיא קצרה אף יותר, עם 11 מילים (לעומת 12), ועם פחות אותיות (44 לעומת 50),²³ בשמות א, ב-ד: "ראובן שמעון לוי ויהודה. יששכר זבולן ובנימן. דן ונפתלי גד ואשר". אך היות שרשימת שבטי י-ה מופיעים בסדר שונה בכמעט כל פעם, ייתכן שאנשים יתבלבלו עם פסוקים דומים.

הסימטריה שבברכת כוהנים במספר המילים (3-5-7) ואפילו במספר האותיות (15-20-25), מהווה מבנה מהודר ביותר, נוסף כמובן על התוכן היפה של הברכה שהיא רצויה ופופולרית. קשה להעלות על הדעת רעיון מתאים יותר, שהוא גם קצר, גם משמעותי, גם רצוי, וגם יודעים בעל פה שלא יטעו בינו ובין פסוקים דומים אחרים, וגם שממילא מיד צריכים לומר אותם. על כך מובנת גם הבחירה המיידית ללימוד מהתורה שבעל פה "אלו דברים שאין להם שיעור". כלומר גם דברים קצרים, אפילו פסוקים קצרים ביותר, יש להם חשיבות מרובה, במיוחד כשחותם הרשימה שם: "ותלמוד תורה", שאפילו מילה אחת הייתה מצווה, והרי רק אמרנו 60 מילים!

אך מן נחשוב שנתפק חלילה במיינום הזה בלימוד תורה,²⁴ מיד מפתירים: "אלו דברים שאדם אוכל מירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא [...] ותלמוד תורה כנגד כולם!"

הרב ארי יצחק שבת, מרצה ליהדות ובהתמחויות לתושבי"ע ולמחשבת ישראל

14 ר' ישעיה הלוי (בעל השליח), שער השמים, ירושלים תשל"ג, עמ' לו, בשם מהר"ם גבאי, תולעת יעקב.
15 ר"ד סקלי, שו"ת קרית תנה דוד, ירושלים תרצ"ה, סימן ט, ראו שם רעיונות נוספים. לעיל הערה 3, וכן במחזור ויטרי (לעיל הערה 4).
16 ר"ז יעבץ, סידור מפי עוללים, ורשה תרל"ט, עמ' 7.
17 בבלי, מגילה כב ע"א. אחר כך מצאתי בספר זה את המשנה בורות, או"ח מז, אות כ.
18 ראו שו"ת ראב"ן, סימן מב, שהיו יודעים ברכת כוהנים בעל פה.
19 כן משמע בספרי שא, פסקה לט, "יכה תברכו את בני ישראל, תלמוד לומר אמור להם שיהיה כל הקהל כולו שומע", וכן הביא בספר המקצועות בשם הפירוש המיוחס לראב"ד, מסכת תמיד פרק ז משנה ב, ר"א אורכי, ספר החרדים השלם, מ"ב, סעיף יח; ר"מ סופר, שו"ת חתם סופר, או"ח סימן כב.
20 ספרי, שם, "ומנן שחזן צריך לומר להם: אמרו תלי: 'אמור להם'".
21 <http://tinyurl.com/3xvbr23>
22 יש עוד סדרה של שלושה פסוקים עם 12 מילים, ויקרא יד, כג-ט, "זאת התורה לכל נע הצרעת ולנתן. ולצרעת הגדול וליבית. ולשאת ולספוח ולבחרת". בנוסף לתוכן השלילי הבורר של הפסוקים הללו, יש כאן גם יותר אריכות (56 אותיות).
23 כדברי הגרמא בבלי, מנחות צט ע"ב, שניתן לצאת ידי חובת תלמוד תורה באופן מיינימלי עם אמירת קריאת שמע.
24

1 שו"ת רש"י, בני ברק תשי"מ ד"צ נזו יורק תשי"ג, סימן רסא. כך גם בסידור ר"א מגרמייזא, סידור התפילה לרוחח (ערך: ר"מ הרש"ל), ירושלים תשי"ב, עמ' כד.
2 מובא בבשעו בבית יוסף ושלחן ערוך, אורח חיים, מז, ט. אך ראו סדר ר' עמרם גאון (ערך: ד' גולדשמיט), ירושלים תשי"ה, עמ' ג, שרק חלק גרסוה.
3 סידור ר' שלמה מגרמייזא, ירושלים תשל"ב, עמ' יב, בתור "יש אומרים".
4 מחזור ויטרי, גרענת תרפ"ג, סימן פט.
5 תוספות, ברכות יא ע"ב, ד"ה שכבר.
6 מובא בעני אברהם (לחיל הערה 11). אך סובר שאם מברך ברכות התורה בלילה, עדיף לומר פסוקים אחרים משום שיליה אינה זמן ברכת כוהנים.
7 ר' יוסף ב"ר משה, לקט יושף, ירושלים תשכ"ד, עמ' ז.
8 רמב"ם, הלכות תפילה ז, יא.
9 ר"י ברכך (בעל החות יאר), מקור חיים, ירושלים תשמ"ב, סימן מז, ט.
10 שלחן ערוך (לעיל הערה 2).
11 ר"ח בבבבבט, כנסת הגדולה, על בית יוסף או"ח, מז, ד, בשם הלחם תמודות, אות עג; ר"א גומבין, מנן אברהם, שם, ח; ר"מ עפשטיין, ערוך השלחן שם, יט; ר"מ הכהן, משנת בורות, שם, אות כ, ולא כמחש"ל (לעיל הערה 6).
12 ר"ד אבודרהם, אבודרהם השלם, ירושלים תשכ"ג, עמ' חח.
13 ר"א מונק, שלם התפילה, ירושלים תשל"ד, עמ' נח, על פי ויקרא ט, כב.

מעוצב:גופן: 16 נק', צבע גופן: צבע מותאם
אישית(RGB(54,95,145)), גופן עברית ושפות אחרות:
divaD 16 נק'

מעוצב:ממורכז

מעוצב:גופן: 16 נק', צבע גופן: צבע מותאם
אישית(RGB(54,95,145)), גופן עברית ושפות אחרות:
divaD 16 נק'

כל זה מיראתן הגדולה את ה'. בזכות זה זכו לבתי מלכות,
כהונה ולוויה, כי רק ממשפחות כאלו יכולים לצאת ילדים
עם יראת שמים אמתית.

"ותחיין את הילדים" (א- יז)

מה המעלה הגדולה שמוצאת התורה במיילדות העבריות בכך
שהחיו את הילדים? הרי הרגת העוברים היא עברה שחייבים
ליהרג עליה! וכי זה שבחן שלא חטאו בעברה כזאת שיש
עליה חיוב של "יהרג ואל יעבור"!!

צריך לומר שמדרך העולם שכאשר אדם עומד בפני תפקיד
קשה כמו טיפול בחולה אנוש שהטיפול בו כרוך בעבודה קשה
בלי הפסקה, שאם ימות החולה יהיו מטפלים שלא יצטערו
כל כך, ואפילו אם זה הורה או מישהו אהוב, שמכל מקום
עכשיו הוא נעשה חופשי מהמשימה הקשה. בזה שהוא לא
מצטער אומר הרב פיינשטיין זצ"ל ([בספר עלינו לשבח שכתב](#)
[משה מיכאל צורן על ספר שמות](#)) שהוא אינו נחשב לחוטא
גדול שלא הוא גרם לכך ולא הוא הביא את המוות על החולה.
כך עמד גם בפני המיילדות תפקיד קשה: להחיות את
הילדים, בניגוד מוחלט לגזרתו של פרעה, ומעשה ההחייאה
שלהן היה כרוך בפיקוח נפש של ממש. אם המיילדות היו
מגיעות אל היולדת ומגלות שהתינוק מת בלידה, והן לא היו
כל כך, האם אפשר היה לבוא אליהן בטענות על כך? הלא
בדרך זו הן היו משתחררות ממעמסה קשה וממעשה שיש בו
פיקוח נפש.

אבל הן לא התנהגו כך. יותר מזה, הכוונה ב"ותחיין את
הילדים" היא לא רק שלא הרגו אותם, אלא שהן רצו
בהחייאה הזו ולא התחשבו בקשיים שעמדו בפניהן. הן החיו
את הילדים הגם שבכך הביאו את עצמן לידי ניסיון קשה.
נוסף על כך, אם הן הגיעו לבית היולדת וגילו שהתינוק מת,
הן הצטערו מאוד.

האורות

אורות ישראל
מכללה אקדמית לחינוך

עונויה במפר הילדים ובפישות השבוע
שנזכה ללמוד מהן מהי יראת ה' הראויה.

סטודנטית בהתמחויות לתושבי"ע, להיסטוריה ולייעוץ

ברוריה מכמן

בני שלחני

פרויקט פרי"ח

בשנת 1973, כאשר נפרדה ממנו, אמרה לו אמו: "ראה בני אתה הולך עתה לפרויקט פרי"ח".
בשנת 1973, כאשר נפרדה ממנו, אמרה לו אמו: "ראה בני אתה הולך עתה לפרויקט פרי"ח".
בשנת 1973, כאשר נפרדה ממנו, אמרה לו אמו: "ראה בני אתה הולך עתה לפרויקט פרי"ח".

החונכי פרי"ח וחניכיו מגיעים מכל זרמי החברה הישראלית, יהודים וערבים, דתיים וחילוניים, מקריית שמונה ועד אילת.

הסטודנטים מקבלים בתמורה לפעילותם מלגת לימודים חלקית או נקודות זכות אקדמיות.

להלן חלק מתחומי הפעילות של הפרויקט:

חונכות וירטואלית

תכנית שנועדה לאפשר לבני נוער בעלי צרכים מיוחדים ליצור קשר עם סטודנטים בוגרים, שאף להם צרכים מיוחדים. המשתתפים בתכנית מתכתבים באמצעות הדואר האלקטרוני עם סטודנט או סטודנטית חונכים התורמים מניסיונם האישי ומחוויות ההצלחה שלהם.

לש"ם - חונכות סטודנט לסטודנט

חונכות אישית המיועדת לסייע לסטודנטים עם לקויות למידה הלומדים בפרויקט חונכים סטודנטים מצטיינים או סטודנטים הלומדים תואר שני.

פרויקט ילדי אסירים

חונכות אישית לילדים בכיתות ב-ט שאביהם הוא אסיר או אסיר משוחרר. החונכות מתרכזת בצד החברתי לצד סיוע לימודי על פי הצורך.

פרויקט משרד הביטחון

חונכות אישית לילדים ממשפחות שכולות.

לעיון נוסף:

אתר פרויקט פרי"ח: <http://www.perach.org.il>